

Sözcükte Anlam – 2

Somut ve Soyut Anlamlı Sözcükler

Beş duyu organımızın (kulak, burun, göz, dil, deri) herhangi biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcüklere **somut anlamlı sözcük** denir.

- ◆ Kulak (İşitme): Gürültü, ses, şırlıtı
- ◆ Burun (Koklama): Kolonya, parfüm
- ◆ Göz (Görme): Bina, resim, araba, bahçe, tenis sahası
- ◆ Deri (Dokunma): Sıcak, soğuk, keskin
- ◆ Dil (Tatma): Tuzlu, mayhoş, acı, tatlı, ekşi

Beş duyu organımızın hiçbirisiyle algılayamadığımız ama varlığına inandığımız kavramları karşılayan sözcüklere **soyut anlamlı sözcük** denir.

Şüphe, heyecan, cesaret, korku, rüya, düşünce, hayal, zaman, duygu, gibi sözcükler soyut anlamlıdır.

Yansıma Sözcükler

Doğadaki seslerin taklit edilmesi sonucu oluşan sözcüklere **yansıma sözcük** denir.

- ◆ Tavandan duyduğumuz **tıkırtıları** fareler çıkartıyor.
- ◆ Televizyondan gelen **cızırtı** bir türlü kesilmedi.
- ◆ Yağmur taneleri **şıp şıp** diye düşüyordu.
- ◆ Küçük kuzular **me** sesleriyle annelerini arıyordu.

Örnek

- I. Bize karşı takındığı tavırlar hepimizi üzüyor, bizi ondan uzaklaştırıyordu.
- II. Kapının gıcirtısı gün geçtikçe artıyor ama hiç kimse menteşeleri yağlamıyor.
- III. Bazen bir kuş sesi, bazen bir şelalenin şırlıtısı insana huzur vermeye yetiyor.
- IV. Sabaha kadar havlayan köpekler, mahallelinin uykusunu kaçırmıştı.

Numaralanmış cümlelerden hangisinde yansıma sözcük yoktur?

- A) I. B) II. C) III. D) IV.

Yansıma sözcükler, sadece seslerin taklidi ile oluşur. Görme duyusuna ait bazı kelimeler, yansıma sözcükleri andırırsa da yansıma olarak kabul edilmez. Örneğin "Güneş bugün pırıl pırıl parlıyor." cümlesinde yansıma bir sözcük yoktur.

İkilemeler

Anlamı pekiştirip güçlendirmek ve anlatıma çekicilik katmak amacıyla oluşturulan söz gruplarına **ikileme** denir. İkilemeler farklı şekillerde oluşturulabilir.

- ◆ Her şeye **mırın kırın** etme. (**Anlamsız sözcüklerle**)
- ◆ **Sağlık sıhhat** nasıl? (**Eş anlamlı sözcüklerle**)
- ◆ **Çoluk çocuk** büyüdü. (**Anlamlı ve anlamsız sözcükle**)
- ◆ Burayı **yer yurt** edindik. (**Yakın anlamlı sözcüklerle**)
- ◆ **Er geç** bize de uğrar. (**Zıt anlamlı sözcüklerle**)
- ◆ Arabalar **vızır vızır** geçiyor. (**Yansıma sözcüklerle**)
- ◆ **Günden güne** zayıfladı. (**Sözcüklere hâl eki getirerek**)

Söz Sanatları

Kişileştirme (teşhis): İnsan dışındaki varlık ve kavramlara insana ait duyuş ve davranış özelliklerinin yüklenmesidir.

- ◆ **Güneş ağıt yakıyor** bulutlara derinden
Yağmur can gönderiyor kokulu gül terinden

Örnek

1. Bu verimli toprakların bire on vermesi umuduyla saçıyordu tohumları toprağa çiftçi.
2. Soğuk rüzgârlar estikçe söğüt ağaçları boynunu büküyor, soğuk iliklerine kadar hissediyordu.
3. Kara tren gürültüler çıkararak geçiyordu önümüzden, biz arkasından el sallıyorduk sevinçle.
4. Denizin bu kadar kirli olmasından bir ben şikâyetçiyim bir de balıklar.

Numaralanmış cümlelerin hangilerinde kişileştirme yapılmıştır?

- A) 1. ve 2. B) 1. ve 3. C) 2. ve 4. D) 3. ve 4.

Benzetme (teşbih): Aralarında benzerlik ilgisi kurulan varlık veya kavramlardan nitelikçe zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesidir.

- ◆ Çocuklar derede balık **gibi** yüzüyor.

Örnek

Aşağıdaki dizelerin hangisinde benzetme sanatı yoktur?

- A) Ay batıyor duman içinde
Boyalı yumurta gibi bir yıldız
- B) Üç derdim var birbirinden seçilmez
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm
- C) Narın rengine karışmış bir gece
Yüzü ateş böceği gibi aydınlatan
- D) Ruhumuz iğreti bir yaprağın ışığı
Yalnızlığı bir kuyudaki gürültünün

Konuşturma (intak): İnsan dışındaki bir varlığın konuşturulmasıdır.

- ◆ Leylekler “**Yakında bahar gelecek, her yerde şenlik olacak.**” diyor bizlere.

Örnek

1. “Yağlı derim sayesinde kışın soğuşundan korunurum.” demiş penguen.
2. Kaybettiği koyunları bulan çoban der: “Sizi bulamasam uyku haramdı bana.”
3. Dağ bir gün dedi ki ağaca: “İçimi bir şey kemiriyor günden güne.”
4. Güneşin çıktığını gören kardan adam haykırıyor: “Buralardan gitme vaktim yaklaştı.”

Numaralanmış cümlelerin hangisinde konuşturma sanatı yoktur?

- A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.

Tezat (karşıtlık): Birbirine zıt kavram veya durumların bir arada kullanılmasıdır.

- ◆ Her zaman bize, **yarın** artık **bugündür**, ona gör çok çalışın, derdi.

Örnek

Siyah gece, beyaz
bir yorgan gibi çöktü
şehrin üstünü.

Şule

Şule'nin cümlesinde aşağıdaki söz sanatlarından hangisi vardır?

- A) Karşıtlık B) Abartma
- C) Konuşturma D) Kişileştirme

Mübalağa (abartma): Bir niteliğin, olduğundan çok üstün veya aşağı gösterilmesidir.

- ◆ Ormandan dünyadan çöpünü topladık dün.

Örnek

El kadar çocuklar göz açıp kapayıncaya kadar mahalledeki çöpleri topladı.

Bu cümlede anlamı güçlendirmek için aşağıdakilerden hangisinde verilenlere başvurulmuştur?

- A) Benzetmeye - Konuşturmaya
- B) Benzetmeye - Abartmaya
- C) Kişileştirmeye - Abartmaya
- D) Kişileştirmeye - Konuşturmaya

Mecaz: Bir sözcüğün ya da sözün gerçek anlamından uzaklaşarak yeni bir anlamda kullanılmasıdır.

- ◆ Bir med zamanı gökyüzü **kurşunla** örtülü
- ◆ Sevdamin **ateşi** sizi yakmasın uzak durun.

Deyimler

Genellikle gerçek anlamından uzaklaşarak kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeğine **deyim** denir.

Deyimlerin Özellikleri

- ◆ Deyimler genelde mecaz anlamlıdır: **Ağız kulaklarına varmak**, **gözden düşmek**
- ◆ Deyimler kalıplaşmış sözcük gruplarıdır. Bu yüzden sözcükleri değiştirilemez: “**Başı dara düşmek**” deyimini “**başı sıkıntıya düşmek**” şeklinde yazamayız.
- ◆ Deyimler cümle içinde şahsa ve zamana göre çekimlenebilir: **Cevap verdim, cevap verdin, cevap verdi...**
- ◆ Bazı deyimler yakın veya aynı anlamlıdır: “**İnce eleyip sık dokumak**” ve “**kılı kırk yarmak**” deyimleri aynı anlama gelmektedir.
- ◆ Bazı deyimler zıt anlamlıdır: “**Ağız kulaklarına varmak**” ve “**yüzünden düşen bin parça olmak**” gibi.

Örnek

Serkan Bey bu sabah iki dirhem
bir çekirdek giyinmiş, iş görüş-
mesine gidiyordu.

Özkan'ın cümlesindeki altı çizili deyim cümleye kattığı anlam aşağıdakilerden hangisidir?

A) Gelişigüzel, özensiz	B) Çok güzel ve özenli
C) Modaya uygun	D) Uyumsuz